

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

1. ความหมายของศาสนา
2. ลักษณะของศาสนา
3. มूलเหตุของศาสนาและลำดับแห่งศรัทธา
4. ประเภทของศาสนา
5. ความสำคัญของศาสนา
6. ประโยชน์ของศาสนา
7. ศาสนาพุทธ
8. ศาสนาคริสต์
9. ศาสนาอิสลาม

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. นักศึกษาสามารถบอกความหมายและอธิบายพัฒนาการของศาสนาแต่ละศาสนาได้อย่างถูกต้อง
2. นักศึกษาสามารถระบุหลักการของแต่ละศาสนาที่แทรกอยู่ในรูปแบบการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง
3. นักศึกษาสามารถวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างของแต่ละศาสนาได้อย่างถูกต้อง
4. นักศึกษาตระหนักในความสำคัญของแต่ละศาสนาและประพฤติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือได้อย่างเหมาะสม

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. วิธีสอน

- 1.1 การเจริญสติภาวนา
- 1.2 การประเมินความรู้เดิม
- 1.3 การฟังบรรยายและอภิปราย
- 1.4 การให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

2. กิจกรรมการเรียนการสอน

2.1 การเจริญสติภาวนา

อาจารย์และนักเรียนร่วมกันสวดมนต์แผ่เมตตาให้กับตนเอง พ่อแม่ ญาติ มิตร ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ เทวดา เปรต เจ้ากรรมนายเวร และ สรรพสัตว์ ซึ่งจะทำให้นักศึกษามีทำที่ที่เป็นมิตรกับสิ่งมีชีวิตทั้งปวงอันเป็นจุดเริ่มต้นแห่งสันติสุขภายในและสันติภาพภายนอก

2.2 การประเมินความรู้เดิม

ให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็น เรื่อง ความหมายของศาสนา องค์ประกอบของศาสนา ประเภทของศาสนา และลักษณะของศาสนาที่พึงประสงค์ของนักศึกษา โดยการแสดงความคิดเห็นนี้มีผลต่อระดับคะแนนของนักศึกษา แต่เพื่อประเมินเปรียบเทียบกับความรู้หลังเรียน

2.3 การฟังบรรยายและอภิปราย

อาจารย์บรรยายประกอบพาวเวอร์พอยต์ เรื่อง ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา มีจุดประสงค์หลักคือการกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดความสงสัยและอยากแสวงหาความรู้ต่อยอด โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาอภิปรายแสดงความคิดเห็น สนับสนุนความรู้เดิมของตนก่อนที่จะมีการสรุปรวบรวมเป็นองค์ความรู้ต่อไป

2.4 การให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

ให้นักศึกษาจัดกลุ่มเป็น 10 กลุ่ม เพื่อรับผิดชอบทำแบบฝึกหัดท้ายบทกลุ่มละข้อ เสร็จแล้วให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ โดยกลุ่มอื่นต้องแสดงความคิดเห็นหรือตั้งคำถามต่อกลุ่มที่นำเสนอในลักษณะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้แต่ต้องไม่ซ้ำกับคำตอบนั้น ๆ

สื่อการเรียนการสอน

1. หนังสือสวดมนต์ ประกอบด้วย บทสวดมนต์ บทปลงใจ และบทแผ่เมตตา
2. พาวเวอร์พอยต์ประกอบการสอน เรื่อง ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา
3. วิดีทัศน์สารคดี เรื่อง ท่องจักรวาล ตอน พระเจ้าและเอกภพ
4. เอกสารประกอบการสอนวิชาศาสนากับสันติภาพ

การวัดผลและการประเมินผล

1. ประเมินจากพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเจริญสติภาวนา
2. ประเมินความรู้หลังการเรียนเทียบกับความรู้เดิมของนักศึกษา
3. ประเมินจากการร่วมแสดงความคิดเห็น
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดท้ายบท

บทที่ 1

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา

ศาสนาคืออะไร มีบ่อเกิดและหลักการอย่างไรบ้าง มนุษย์จำเป็นหรือไม่ที่ต้องมีศาสนา เมื่อมนุษย์มีศาสนาแล้วจะทำให้สังคมมนุษย์เกิดสันติภาพหรือไม่ เพื่อทำความเข้าใจประเด็นเหล่านี้ ในบทนี้จึงจะกล่าวถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 6 ประเด็น ได้แก่ ความหมาย หลักการทั่วไปของศาสนา มูลเหตุของศาสนาและลำดับแห่งศรัทธา ประเภทของศาสนา ความสำคัญของศาสนา และ ประโยชน์ของศาสนา นอกจากนี้จะแสดงสารัตถะของศาสนาสากล 3 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ในประเด็นที่สำคัญ 2 ประเด็น คือ หลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ เป็นลำดับไป

ความหมาย

ศาสนาแม้จะเป็นสิ่งที่คุ้นเคยกับมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตายแต่ความเข้าใจเหล่านั้นส่วนมากเป็นความเข้าใจโดยประเพณียังไม่ผู้จะเป็นความเข้าใจในเชิงวิชาการนัก จึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจความหมายของคำว่าศาสนาให้ถูกต้องตรงกัน ดังนี้

คำว่า ศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของศาสดาผู้ประกาศและตั้งศาสนาขึ้นเพื่อแนะแนวทางให้แก่ผู้ที่ปรารถนาความสุขพึงปฏิบัติตามหลักที่สั่งไว้ (เสฐียร โกเศศ, 2515: 11 อ้างถึงใน พระมหานครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, 2548: 47)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิต, 2556: 1142-1143) ได้ให้ความหมายของศาสนาไว้ว่า ศาสนา คือ ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักแสดงกำเนิดและสิ้นสุดของโลกเป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตมประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือ นั้น ๆ

เสฐียร พันธ์รังษี (2546: 8-12) กล่าวว่า ศาสนาในภาษาอังกฤษใช้คำว่า religion ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า religare หรือ relegere ตรงกับคำว่า together คือ การรวมเข้าด้วยกัน (ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่ง) มีความหมายว่า ผูกพัน หรือสัมพันธ์ระหว่างสิ่ง 2 สิ่ง ให้เป็นสิ่งเดียวกัน อธิบายได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือมนุษย์ ความหมายโดยตรงในที่นี้ คือ

ความสัมพันธ์ (ทางวิญญาณ) ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และโดยนัยแห่งคำศัพท์ซึ่งมีความหมายดังนี้ คำว่า religion ซึ่งแปลว่า ศาสนา จึงเป็นเรื่องความสัมพันธ์ (โดยศรัทธา) ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า หากมีความหมายตามนัยแห่งคำศาสนาของศาสนาประเภทเทวนิยม เช่น พุทธศาสนา ไม่

1. ความหมายของศาสนาในภาษาอังกฤษ

เสฐียร พันธงชัย (2546: 8-12) กล่าวว่าสรุปว่า ศาสนาของนักปราชญ์ตะวันตกหรือศาสนาประเภทเทวนิยม คือ การมอบศรัทธาบูชาพระเจ้าผู้มีอำนาจอยู่เหนือตนด้วยความเคารพยำเกรง มีลักษณะ 4 ประการ คือ

1.1 มีหลักความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก และสรรพสิ่งในโลก

1.2 มีหลักความเชื่อว่า คำสอนต่าง ๆ มาจากพระเจ้า ทั้งที่เป็นส่วนธรรมชาติและกฎหมายในสังคม

1.3 มีหลักความเชื่อบางอย่างเป็นอจินไตย คือให้เชื่อไปตามคำสอนโดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ (ตามหลักวิทยาศาสตร์) แต่อาศัยอำนาจภาพของเทพเจ้าผู้อยู่เหนือตนเป็นเกณฑ์

1.4 มีหลักการยอมมอบตน มอบการกระทำของตนและสิ่งอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนให้แก่พระเจ้าด้วยความจงรักภักดี โดยไม่ต้องมีข้อโต้แย้ง ข้อนี้สมดังที่ฝรั่งผู้เป็นเจ้าของศัพท์ religion เขียนไว้ว่า “Submit oneself to (the) God”. คือ การยอมให้เสรีภาพทั้งปวงของตนไปขึ้นอยู่กับพระเจ้า

2. ความหมายของศาสนาในภาษาไทย

คำว่า ศาสนา ในภาษาไทย เสฐียร พันธงชัย (2546: 8-12) กล่าวว่ามีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า religion ซึ่งเป็นความหมายที่ตรงกับหลักการของศาสนาประเภทเทวนิยม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเพราะอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย มีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

2.1 ไม่มีหลักความเชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก แต่มีหลักเชื่อว่ากรรมเป็นผู้สร้างโลกและสร้างสรรพสิ่ง (กมฺมฺนา วตฺตตี โลโก)

2.2 ไม่มีหลักความเชื่อว่า คำสอนต่าง ๆ มาจากพระเจ้า แต่มีหลักเชื่อที่ว่า คำสอนต่าง ๆ ผู้รู้ (คือ พุทธ) เป็นผู้สั่งสอน (สพฺพปาปสฺส อภินิหารํ กุสลสฺสุปฺปสมฺปทา สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานฺสาสนํ)

2.3 ไม่มีหลักความเชื่อไปตามคำสอน โดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ แต่มีหลักให้พิสูจน์คำสอนนั้น (กาลามสูตร)

2.4 ไม่มีหลักการยอมมอบตนให้แก่พระเจ้า แต่มีหลักในการมอบตนให้แก่ตนเอง (อตุตา หิ อตุตโน นาโถ)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2548: 1-5) กล่าวว่า ศาสนา เป็นคำที่กำหนดความหมายกันขึ้นตามสมมติในโลกโดยเฉพาะศาสนา เป็นคำที่มีการบัญญัติซ้อนกันมาหลายชั้นจนกระทั่งความหมายที่ใช้ขณะนี้คนส่วนใหญ่เข้าใจไปตามความหมายของคำ ฝรั่งเศส คือ religion ซึ่งมีความหมายไม่ตรงกับคำว่าศาสนาในภาษาไทย นอกจากนั้น ยังมีการแบ่งแยกอีกว่าเป็นศาสนานี้ศาสนานั้นเหมือนกับติดป้ายให้ แล้วคนก็ติดในป้ายนั้นด้วย เรียกว่าติด 2 ชั้น ดังนั้นการเข้าใจเรื่องศาสนาให้ชัดเจนจึงจำเป็นต้องมอง 2 ชั้น ทั้งชั้นนอก คือ ชื่อที่เป็นเหมือนป้าย และเป็นรูปแบบ ทั้งชั้นใน คือ เนื้อหาสาระ

ความหมายชั้นที่ 1 ของศาสนาได้มาเพราะการดำเนินชีวิตของมนุษย์ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและเพื่อนมนุษย์โดยการดำเนินชีวิตร่วมกันของมนุษย์นั้นไม่ใช่เพียงเพื่อความอยู่รอด แต่เพื่อความอยู่ดีด้วยซึ่งคุณสมบัติพิเศษของมนุษย์ที่ใช้ปัญญาจัดการกับสภาพที่ไม่พึงปรารถนาที่เกิดจากธรรมชาติและมนุษย์ด้วยกันเอง จากการต้องพยายามดำเนินชีวิตให้รอดท่ามกลางสภาพแวดล้อมอย่างนี้มนุษย์ก็คิดคำนึงเกี่ยวกับสิ่งที่ตนต้องประสบนั้น และมีความสงสัยอยากรู้ว่าเป็นอะไร และจะป้องกันแก้ไขให้ตนพ้นจากภัยนั้นได้อย่างไร ศาสนาจึงเกิดขึ้น นอกจากนี้ เมื่อคุณลึกลงไป มนุษย์มิได้มองแค่สิ่งแวดล้อมภายนอกเท่านั้น มนุษย์ยังมีความรู้สึกนึกถึงสิ่งที่เรียกว่าความจริง ความถูกต้อง ความดีงามเป็นต้นด้วย โดยต้องการรู้ความจริงของชีวิตคืออะไรและจะมีชีวิตที่ดีงามได้อย่างไร นี่คือสาระที่แท้จริงของศาสนา

ความหมายชั้นที่ 2 ของศาสนาเกิดขึ้นมาเพื่อจะรักษาสาระที่แท้จริงของศาสนาหมายความว่า เมื่อมีหลักการขึ้นมาแล้วเพื่อให้หลักการนั้นดำรงอยู่ก็ต้องมีการจัดตั้ง เมื่อมีการจัดตั้งก็กลายเป็นรูปแบบเป็นระบบ เป็นกฎเกณฑ์กติกาขึ้นมา นอกจากเพื่อรักษาหลักการไว้แล้วรูปแบบยังเป็นสื่อ นำหลักการให้เข้าถึงประชาชนหมู่ใหญ่ และเพื่อให้ได้ผลที่เป็นจุดหมายของหลักการนั้นด้วย เพราะว่ารูปแบบนั้นคนจัดตั้งขึ้นมาเพื่อจัดสภาพแวดล้อมเป็นต้น ให้เอื้อต่อการดำเนินชีวิตที่จะเป็นไปเพื่อจุดหมายที่มุ่งประสงค์ตามหลักการนั้น ด้วยเหตุนี้รูปแบบต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมาแล้วมนุษย์ก็อาศัยรูปแบบเหล่านี้เพื่อสนองหลักการ

ถ้าเข้าใจความหมายสองชั้นของศาสนาเช่นนี้ ก็จะไม่มีการยึดติดถือมั่นอะไรมาก แต่จะรู้เข้าใจถึงความมุ่งหมายที่แท้ แม้จะรู้ว่า รูปแบบนั้นก็สำคัญและต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง แต่ทั้งหมดนั้นก็เพื่อให้ได้ผลที่สนองความมุ่งหมายของหลักการนั่นเอง และหลักการนั้น

ว่าโดยแท้จริงก็คือ หลักการเพื่อความดีงามของมนุษย์ ในที่สุดก็ต้องมาลงที่นั่นคือทำอะไรจะช่วยให้มนุษย์เข้าถึงความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ทั้งของชีวิตส่วนตัวและของสังคมที่นี้จุดสำคัญก็อยู่ที่ว่า หลักการนั้นเราเห็นด้วย หรือเห็นว่าอย่างน้อยก็มีเค้าที่จะช่วยให้มนุษย์เราได้เข้าถึงสิ่งที่มุ่งประสงค์หรือไม่ส่วนรูปแบบนั้นเราอาศัยเพียงเป็นสื่อช่วย คือเป็นเครื่องช่วยให้เกิดผลทางปฏิบัติในการเดินทางไปสู่จุดมุ่งหมาย ถ้าเข้าใจอย่างนี้เราก็จะไม่เอารูปแบบนั้นมาเป็นเหตุที่จะทำให้เกิดความแตกแยก

จากการที่ศาสนาไม่ได้แยกจากเรื่องอื่น ๆ โดยแทรกบ้าง ซึมบ้าง ปนบ้าง แฝงบ้างครอบบ้าง คลุมบ้าง ไม่เชิงบวก ก็เชิงลบ ในทุกกิจกรรมและกิจกรรมอื่นของคนทั้งบุคคล สังคม และโลก ดังนั้น การจะแก้ปัญหาสันติภาพ จึงจำต้องเข้าใจศาสนาอย่างถูกต้อง

ลักษณะของศาสนา

1. ลักษณะทั่วไปของศาสนา

ลักษณะที่เรียกว่าศาสนาได้ไม่ว่าจะเป็นศาสนาตามความหมายของภาษาไทย หรือตามความหมายของภาษาอังกฤษคือคำว่า religion ก็ตาม มีหลักที่นักปราชญ์ทางศาสนายอมรับ ดังนี้

1.1 ต้องเป็นเรื่องเชื่อถือได้ มีความศักดิ์สิทธิ์และต้องการบูชาตามความเชื่อนั้น

1.2 ต้องมีคำสอนแสดงธรรมจรรยา และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการกระทำ การปฏิบัติ เพื่อบรรลุผลอันดีงามของสังคม

1.3 ต้องมีตัวผู้ประกาศ ผู้สอน หรือผู้ตั้ง และยอมรับเป็นความจริงตามประวัติศาสตร์

1.4 ต้องมีผู้สืบต่อ รับคำสอนนั้นปฏิบัติ ประพฤติตามกันต่อมา ผู้ประพฤติดังกันมานั้น ส่วนมากเรียกกันว่า พระ นักพรต หรือ นักบวช เป็นผู้ทำหน้าที่ทำพิธีกรรมในศาสนานั้น ๆ (เสฐียร พันธงย์, 2546: 8-12)

2. ลักษณะสากลของศาสนา

นอกจากลักษณะทั่วไปของศาสนาข้างต้นแล้ว พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2548: 9-10, 54-55) กล่าวว่า ศาสนาต้องประกอบด้วยหลักการอันเป็นสากล ซึ่งคำว่า สากล ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่คนยอมรับกันมาก ๆ แต่หมายถึงความจริงที่ไม่เข้าใครออกใคร ไม่ว่าอยู่ที่ไหน มันก็เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นสากล เป็นสากลตามธรรมชาติ ตามธรรมดา เช่น เป็นมนุษย์ก็

ต้องกินอาหาร หรือเป็นชีวิตก็ต้องกินอาหาร เป็นต้น หลักการอันเป็นสากลของศาสนามี 3 ด้าน ได้แก่

2.1 ความจริงที่เป็นสากล เช่นว่า การทำความดีเป็นเหตุให้ไปสวรรค์ การทำความชั่วเป็นเหตุให้ไปนรกเป็นหลักการต่อความจริงที่เป็นกลาง ๆ อย่างนี้ โดยไม่มีการจำกัดว่า ต้องเป็นการทำดีที่ท่านผู้นั้นผู้นี้โปรดปรานยอมรับจึงจะทำให้ไปสวรรค์ได้ หรือแม้จะทำชั่ว ถ้าท่านผู้นั้นผู้นี้ยกโทษให้ ก็ไม่ต้องไปนรก เป็นต้น

2.2 ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล เช่นว่า การทำลายชีวิตมนุษย์เป็นบาปหรือเป็นความไม่ดี ไม่สมควรทั้งนั้น ถือเป็นกลาง ๆ อย่างนี้ ไม่มีการจำกัดว่า มานุษย์พวกนี้จึงจะเป็นบาป มานุษย์พวกนั้นอยู่นอกศาสนา ไม่เป็นบาป แต่กลับได้บุญ เป็นต้น

2.3 เมตตาที่เป็นสากล คือ ให้ทุกคนแผ่ความรู้สึกรักใคร่มีไมตรีต่อเพื่อนมนุษย์ทั่วไปโดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นกลุ่มไหนพวกใดนับถือลัทธิศาสนาใด เป็นหลักการด้านความรู้สึกที่เป็นกลาง ๆ อย่างนี้ โดยไม่มีการจำกัดให้มีเมตตาต่อคนกลุ่มที่นับถือศาสนาใด แล้วให้เกลียดชังคนพวกโน้น หรือคนนอกศาสนาของตน

มูลเหตุของศาสนาและลำดับแห่งศรัทธา

มนุษย์นั้นเมื่อเกิดมาเห็นได้ชัดว่าจะมีชีวิตอยู่รอดได้ต้องอาศัยอาหารและสิ่งที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตทางกายภาพ แต่เมื่อมีชีวิตอยู่รอดแล้วความต้องการของมนุษย์ก็เพิ่มขึ้นเป็นความต้องการด้านจิตใจ ซึ่งได้แก่ศาสนา เสฐียร พันธะธิ (2546: 16-36) กล่าวว่า ศาสนาเป็นความต้องการอย่างหนึ่งในความต้องการทั้งหลายของมนุษย์ ซึ่งความต้องการของมนุษย์นั้นเมื่อก้าวโดยสรุปมี 3 อย่าง ได้แก่ 1) ความต้องการทางร่างกาย (physical needs) ได้แก่ ความต้องการปัจจัย 4 คือ ความต้องการทางเศรษฐกิจ 2) ความต้องการทางสังคม (social needs) คือ ความปรารถนาสร้างหลักฐานทางครอบครัว หลักฐานในหมู่คณะ ในชาติ และกว้างออกไปถึงความต้องการผูกพันระหว่างชาติ และ 3) ความต้องการทางจิตใจ หรือ ทางศาสนา (spiritual needs) ได้แก่ ความจำเป็นต้องมีศีล คือ การละความชั่ว และมีธรรม คือ การประพฤติดี อันเป็นรากฐานของกิจทั้งปวง

ความต้องการทางศาสนาข้อสุดท้าย คือ รากฐานเครื่องรับรองความต้องการทั้งสองอย่างข้างต้น ร่างกายจะดี ต้องการปัจจัย 4 เป็นเครื่องบำรุงจิตใจ สังคมในชาติและระหว่างชาติ จะมั่นคงถาวรอยู่ได้ ต้องประกอบด้วยศีลธรรม จะละทิ้งศีลธรรมคือศาสนาไม่ได้เช่นเดียวกัน เรื่องของบุคคลแต่ละคน เรื่องของสังคมแต่ละหมู่ ประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติ ที่พินาศล่มจมไปอย่างน่าเสียดายนั้น เพราะคนในสังคมนั้น ๆ เห็นว่า ศาสนาไม่ใช่ปัจจัยจำเป็นสำหรับตน

ดังนั้น จึงอาจกล่าวเป็นนิยามสั้น ๆ ได้ว่า ศาสนา คือ หลักธรรมที่ทำให้มนุษย์กลายสภาพจากความเป็นคนเชิงและสัตว์ป่า ทำให้สัตว์ป่ากลายสภาพเป็นมนุษย์สามารถอยู่รวมกันได้กับมนุษย์ที่มีใช้ผู้มีสภาพเป็นคนเชิง และมีใช้มีสภาพเป็นสัตว์ป่าทั้งหลาย

ศรัทธา คือ ความเชื่อ เป็นจุดเริ่มของทุกศาสนา ศรัทธามี 2 อย่าง ได้แก่ ศรัทธาอันเป็นญาณสัมปยุต คือ ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา รู้เหตุรู้ผล และ ศรัทธาอันเป็นญาณวิปยุต ได้แก่ ความเชื่ออันเกิดจากความไม่รู้เหตุรู้ผล

หากแยกมูลเหตุของศาสนาตามวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน สามารถแยกได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1) ศาสนาที่เกิดจากอวิชชา (ความไม่รู้เหตุรู้ผล) 2) ศาสนาที่เกิดจากความกลัว 3) ศาสนาที่เกิดจากความจงรักภักดี (ภักดี) 4) ศาสนาที่เกิดจากปัญญา (ความรู้เหตุรู้ผล) 5) ศาสนาที่เกิดจากอิทธิพลของคนสำคัญ และ 6) ศาสนาที่เกิดจากลัทธิการเมือง

เมื่อกำหนดลำดับการนับถือหรือลำดับแห่งศรัทธาออกมาเป็นขั้น แบ่งออกเป็น 7 ลำดับตามวิวัฒนาการแห่งความคิดมนุษย์ ได้แก่ 1) การนับถือธรรมชาติ (animatism) 2) การนับถือผีสาวเทวดา (animism) 3) การบูชาบรรพบุรุษ (ancestor worship) 4) การนับถือเทพเจ้าหลายองค์ (polytheism) 5) การนับถือพระเจ้าองค์หนึ่งของชนกลุ่มหนึ่ง (heno-theism) 6) การนับถือพระเจ้าองค์เดียว (mono-theism) และ 7) เหตุผล

ประเภทของศาสนา

เสถียร พันธ์ขันธ์ (2546: 16-36) เมื่อได้กล่าวถึงมูลเหตุของศาสนาและลำดับแห่งศรัทธาไว้แล้ว ยังได้กล่าวถึงประเภทและความสำคัญของศาสนาไว้ดังนี้

1. ศาสนาแบ่งตามสภาพการณ์

ศาสนาที่แบ่งตามสภาพการณ์ปัจจุบัน มี 2 ประเภท ได้แก่ ศาสนาที่ตายแล้ว (dead religion) และ ศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ (living religion) ดังนี้

1.1 ศาสนาที่ตายแล้ว หมายถึง ศาสนาที่เคยมีผู้นับถือในอดีตกาล แต่ปัจจุบันไม่มีผู้นับถือ คงเหลือแต่ชื่อไว้ในประวัติศาสตร์ มี 12 ศาสนา ได้แก่

1.1.1 ทวีปแอฟริกา 1 ศาสนา คือ ศาสนาของคนอียิปต์โบราณ

1.1.2 ทวีปอเมริกา 2 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาของเปรูโบราณ และ ศาสนาของเม็กซิกันโบราณ

1.1.3 ทวีปเอเชีย 5 ศาสนา ได้แก่ ศาสนามิถรา (ศาสนาที่นับถือพระอาทิตย์ของพวกเปอร์เซีย) ศาสนามนิกี (ถือว่าพระเจ้ากับชาดาน หรือพญามาร เป็นของคู่กันชั่ววันรันดร) ศาสนาของชนเผ่าบาบิโลเนีย ศาสนาของชนเผ่าฟินิเซีย ศาสนาของพวกฮิตไตต์

1.1.4 ทวีปยุโรป 4 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาของพวกกรีกโบราณ ศาสนาของพวกโรมันโบราณ ศาสนาของพวกดิวตันยุคแรก และศาสนาของพวกที่อยู่ ณ แหลมสแกนดิเนเวีย (สวีเดน นอร์เวย์ และ เดนมาร์ก)

1.2 ศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ หมายถึง ศาสนาที่ยังมีผู้นับถืออยู่ในปัจจุบัน มี 11 ศาสนา ได้แก่

1.2.1 ศาสนาที่เกิดในเอเชียตะวันออก 3 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อ ศาสนาชินโต

1.2.2 ศาสนาที่เกิดในเอเชียใต้ 4 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนาเชน หรือนิครนถ์ ศาสนาพุทธ ศาสนาลิกข์

1.2.3 ศาสนาที่เกิดในเอเชียตะวันตก 4 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาโซโรอัสเตอร์ ศาสนายูดาห์ หรือยิว ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม หรือมะหะหมัด

2. ศาสนาแบ่งตามความแตกต่างของความเชื่อ

การแบ่งศาสนาตามความแตกต่างของความเชื่อ มี 2 ประเภท ได้แก่ ศาสนาเทวนิยม และศาสนาอเทวนิยม

2.1 ศาสนาเทวนิยม ได้แก่ ศาสนาที่นับถือพระผู้เป็นเจ้า เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นต้น ศาสนาเทวนิยมนี้ยังแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1.1 เอกนิยม (นับถือพระเจ้าองค์เดียว) ได้แก่ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

2.1.2 พหุเทวนิยม (นับถือพระเจ้าหลายองค์) ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู

2.2 ศาสนาอเทวนิยม ได้แก่ ศาสนาไม่เชื่อว่ามีพระเจ้า ศาสนาประเภทนี้นับถือแต่พระธรรมล้วน ๆ เช่น ศาสนาพุทธ และศาสนาเชน

ความสำคัญของศาสนา

ศาสนาเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งอาจสรุปความสำคัญของศาสนาได้ 11 ประการ ดังนี้

1. เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในสังคม
2. ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจให้สะอาดพร้อมจะรับความดีได้ง่าย
3. ช่วยประคับประคองคนไม่ให้หลงไปในอำนาจฝ่ายต่ำ
4. ช่วยให้แก่คนที่ผิดหวังในชีวิตแก้ปัญหาด้วยปัญญา
5. ทำให้ชีวิตครอบครัวมีความอบอุ่น
6. ช่วยทำให้ทรัพยากรมนุษย์มีคุณค่ายิ่งขึ้น
7. ช่วยสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยขจัดช่องว่างทางสังคม สร้างความไว้วางใจ

ซึ่งกันและกัน

8. เป็นรากฐานแห่งคุณงามความดีที่พึงประสงค์ เช่น กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของสังคม
9. เป็นบ่อเกิดแห่งศิลปวัฒนธรรม
10. เป็นบ่อเกิดแห่งวิทยาการต่าง ๆ
11. เป็นมรดกล้ำค่า เป็นความหวัง และวิถีทางสุดท้ายแห่งความรอดของมวล

มนุษยชาติ

ประโยชน์ของศาสนา

ประโยชน์ของศาสนาเมื่ออยู่ทั้งแก่ตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม หากศาสนาใดไม่มีประโยชน์ก็มักจะถูกละทิ้ง ไม่มีผู้นับถือ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ตายแล้ว กล่าวโดยสรุปประโยชน์ของศาสนา (ประทีป สวาโย, 2545: 2-5) มีดังนี้

1. ช่วยทำให้คนมีจิตใจสูง และประเสริฐกว่าสัตว์
2. ช่วยทำให้คนมีวินัยในตัวเองสูง ไม่ดีใจจนเกินเหตุเมื่อประสบกับอารมณ์ดี และไม่เสียใจจนเสียคนเมื่อเผชิญกับเหตุร้าย
3. ทำให้คนในสังคมอยู่กันได้อย่างสงบสุข
4. ช่วยส่งเสริมและสร้างสรรค์ผลงานอันมีค่าทางด้านศิลปะ และวัฒนธรรมแก่สังคม
5. สอนให้คนเป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลสตัณหา (ความชั่ว) โดยใช้สติปัญญาเป็นเครื่องชี้นำทางที่ถูกต้อง

6. ช่วยทำให้โลกยุติข้อพิพาทต่าง ๆ ได้ แล้วนำมาซึ่งสันติภาพแก่โลกในที่สุด

7. ช่วยประสานรอยร้าวในสังคมมนุษย์ทำให้สังคมมีเอกภาพในการทำ การพูด และ การคิด

พุทธศาสนา

1. หลักความเชื่อ

พุทธศาสนามีหลักความเชื่อที่สำคัญ 5 ประการ ที่ชาวพุทธจำเป็นต้องมี (กรมการศาสนา, 2554: 10-12) ดังนี้

1.1 การเชื่อกรรม

พระพุทธศาสนาเน้นให้เชื่อเรื่องกรรม คือ การกระทำ กรรมเป็นคำกลาง ๆ ทำดีเรียกว่า กุศลกรรม ทำไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรมแบ่งเป็น 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม ที่เป็นอกุศล เช่น ไปฆ่าคนอื่นหรือสัตว์อื่นให้ตายหรือทรมาน การลักทรัพย์ คือถือเอาสิ่งของที่ไม่มีใครอนุญาตให้โดยพลการ ประพฤติผิดในกาม เช่น ประพฤติผิดในคูครองผู้อื่น การกระทำทางวาจาหรือคำพูด เรียกว่า วาจากรรม ที่เป็นอกุศล เช่น พูดเท็จหรือพูดโกหก พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย และพูดเพ้อเจ้อ ไร้ประโยชน์ การกระทำทางใจหรือคิดอยู่ในใจ เรียกว่า มโนกรรม ที่เป็นอกุศล เช่น คิดอยากจะได้ของคนอื่น คิดพยาบาท และคิดผิดไปจากหลักพระธรรมคำสั่งสอน ในทางตรงกันข้ามถ้าทำดี พูดดี คิดดี ก็จะเป็นกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมฝ่ายกุศล เรียกว่า กุศลกรรม กุศลกรรมให้ผลเป็นสุข ส่วนอกุศลกรรมให้ผลเป็นทุกข์

1.2 การเชื่อผลแห่งกรรม

พระพุทธศาสนาสอนว่า การกระทำทุกอย่างไม่ว่าทางกาย ทางวาจา หรือทางใจย่อมมีผลติดตามมา ทำดีได้ผลดี ทำชั่วได้ผลชั่ว คนจะได้ดีหรือได้ชั่วเป็นเพราะตัวเป็นผู้กระทำ คนจะมีเกียรติสูงต่ำ ก็เป็นเพราะเราทำตัว กรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่ว กรรมใหญ่ให้ผลใหญ่ กรรมเล็กน้อยให้ผลเล็กน้อย การให้ผลแห่งกรรม จะมีความเที่ยงธรรมที่สุด ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่เกรงกลัวอำนาจต่อใคร ๆ ให้กับคนต่ำต้อยอย่างไร ก็จะให้กับคนที่มีอำนาจวาสนาเช่นนั้น ถ้าคนทั้งสองกระทำความชั่วเหมือนกัน

1.3 การเชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง

พระพุทธศาสนาสอนว่า ผลแห่งกรรมเป็นสมบัติเฉพาะตัว ใครทำคนนั้นได้ จะแบ่งปันเพื่อแผ่กันไม่ได้ ผลแห่งกรรมไม่ใช่มรดกจะยกให้กันได้ บุคคลไม่มีสถานที่ปลอดภัย

สำหรับผลแห่งกรรม จะเหาะไปในอากาศ จะมุดไปในถ้ำ หรือจะดำน้ำหนีลงไปได้มหาสมุทรก็ไม่สามารถจะซ่อนตัว หรือหนีไปจากผลแห่งกรรมได้ เพราะผลแห่งกรรมจะอยู่ติดตัวผู้กระทำไปทุกหนทุกแห่ง เหมือนเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น ผลแห่งกรรมไม่ห่มคอาชญาความ ทำไว้นานเท่าไรผู้กระทำจะจำได้หรือไม่ก็ตาม ผลแห่งกรรมก็จะยังคงดำรงอยู่ ข้ามภพข้ามชาติจนกว่าจะให้ผลเสร็จเรียบร้อยแล้วเป็นโอฬาสกรรมแล้วจึงจะยุติ

1.4 การเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง

ชาวพุทธที่แท้จริงจะต้องมีศรัทธามั่นคงในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพราะพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ ล้วนเป็นเรื่องจริงไม่ได้แต่งขึ้นมา หรือได้รับคำบอกเล่าจากใคร แต่พระองค์ทรงเป็นพระสัพพัญญู ตรัสรู้ทุกสิ่งทุกอย่างด้วยพระปัญญาอันบริสุทธิ์ของพระองค์เอง ตรัสไว้อย่างไร ย่อมเป็นจริงอย่างนั้นแน่นอน

2. หลักปฏิบัติ

หลักปฏิบัติของพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่าจริยธรรม (กรมการศาสนา, 2554: 16-17) แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

2.1 จริยธรรมขั้นมูลฐาน คือ เบญจศีล (ศีล 5) และ เบญจธรรม (ธรรม 5) ได้แก่

- 2.1.1 ไม่ฆ่าสัตว์ - มีเมตตากรุณา
- 2.1.2 ไม่ลักทรัพย์ - ซื่อสัตย์สุจริต
- 2.1.3 ไม่ประพฤติดิฉินกาม - ยินดีพอใจในคู่ครองของตน
- 2.1.4 ไม่พูดปด - พูดคำจริง อ่อนหวาน ประสานประโยชน์
- 2.1.5 ไม่ดื่มของมึนเมา - มีสติสัมปชัญญะ รู้คิด รู้ทำ รู้จำ รู้พูด

2.2 จริยธรรมขั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 ได้แก่

- 2.2.1 ทางกาย 3 ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดิฉินกาม
- 2.2.2 ทางวาจา 4 พูดคำจริง พูดไพเราะอ่อนหวาน พูดประสานสามัคคี พูดมีประโยชน์

2.2.3 ทางใจ 3 ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่โกรธ ไม่อาฆาตพยาบาท ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม คือ เห็นถูกว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื้อกรรม

2.3 จริยธรรมขั้นสูง คือ มัชฌิมาปฏิปทา คือ ปฏิบัติทางสายกลาง เรียกว่า อริยมรรค หรือทางเดินอย่างประเสริฐ มีองค์ 8 ประการ ได้แก่

- 2.3.1 สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ
- 2.3.2 สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ

} ปัญญา

2.3.3 สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ	}	ศีล
2.3.4 สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ		
2.3.5 สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีวิตชอบ		
2.3.6 สัมมาวายามะ คือ ความเพียรพยายามชอบ	}	สมาธิ
2.3.7 สัมมาสติ คือ ตั้งสติชอบ		
2.3.8 สัมมาสมาธิ คือ ตั้งใจชอบ		

ศาสนาคริสต์

1. หลักความเชื่อ

หลักความเชื่อของชาวคริสต์มาในพระคัมภีร์เดิม ซึ่งกล่าวสอนบัญญัติ 10 ประการ เพื่อการปฏิบัติของมนุษย์ที่พึงมีต่อพระเจ้า และมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกันเอง เพื่อความผาสุกของชีวิต เมื่อปฏิบัติตามหลักคำสอน ดังนี้

- 1.1 การเชื่อในพระยาห์เวห์ว่าเป็นพระเจ้าองค์เดียว ไม่มีพระเจ้าอื่นใดอีก
- 1.2 การไม่ทำรูปเคารพสำหรับตนหรือนมัสการรูปเหล่านั้น
- 1.3 การไม่กล่าวพระนามพระยาห์เวห์อย่างไม่เหมาะสม
- 1.4 การระลึกถึงวันสะบาโตว่าเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ โดยจะต้องทำงานทั้งหมดในหกวัน แต่วันที่เจ็ดเป็นวันพักผ่อนที่ถวายแด่พระยาห์เวห์
- 1.5 การนับถือบิดามารดา
- 1.6 การไม่ฆ่าคน
- 1.7 การไม่ล่วงประเวณี
- 1.8 การไม่ลักขโมย
- 1.9 การไม่เป็นพยานเท็จให้ร้ายเพื่อนบ้าน
- 1.10 การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินใด ๆ ที่เป็นของเพื่อนบ้าน

2. หลักปฏิบัติ

2.1 ความโกรธ

คำสอนได้สะท้อนถึงข้อห้ามในพระธรรมบัญญัติเดิมที่ว่า อย่าฆ่าคน แต่พระเยซูได้มายาขยคำสอนนี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยชี้ให้ทุกคนพึงระวังในด้านจิตใจด้วยมิใช่ระวังแต่ทาง

กายเพียงทางเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโกรธซึ่งเป็นอารมณ์ความรู้สึกอย่างหนึ่งที่ให้ผลในทางกาย การฆ่ายากที่จะเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีความโกรธ ความโกรธจึงเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่ทุกคนต้องระวังอย่าให้เกิดขึ้นได้ ความในใจที่มีอยู่จะต้องปลดปล่อยให้หมด อย่าได้ติดค้างไว้เพราะสิ่งเหล่านี้เมื่อทับถมมากเข้าจะมีผลทางกาย ในที่สุดทำให้เกิดการเข่นฆ่าทำลายล้างซึ่งกันและกัน

2.2 การล่วงประเวณี

คำสอนได้แสดงให้เห็นถึง การปฏิรูปทางความคิดแต่เดิมที่มุ่งหมายเฉพาะการล่วงประเวณีที่เกิดขึ้นทางกายแต่พระเยซูได้สอนให้ลึกซึ้งไปกว่านี้ โดยเตือนให้ทุกคนระวังการล่วงประเวณีทางใจ ซึ่งเกิดจากความพอใจในทางจิตวิญญาณ ดังนั้นถ้าร่างกายเราส่วนใดส่วนหนึ่งทำผิดทำบาป ควรทำลายส่วนนั้นทิ้งเสีย เพราะถึงจะเสียอะไรไปก็ดีกว่าตัวเราจะต้องลงนรก

2.3 การหย่าร้าง

คำสอนนี้แสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์อันยาวไกลของพระเยซูที่เห็นว่า แต่เดิมมาที่มีการอนุญาตให้บุคคลทั้งหลายหย่ากันอย่างง่าย เพียงแค่ทำหนังสือหย่ากันก็เป็นการเพียงพอแล้ว นั่น เท่ากับเปิดโอกาสให้บุคคลไม่เกรงกลัวต่อบาป การแต่งงานก็จะเกิดขึ้นเพราะความพอใจแต่ขาดความรับผิดชอบและการหย่าร้างก็จะมีมากขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความซื่อสัตย์และทำความเข้าใจในเรื่องนี้ก่อนที่จะสังคมจะเต็มไปด้วยคนทำชั่วเพราะความไม่รู้จริง

2.4 การสวดสวด

คำสอนนี้ได้ทำให้เห็นว่า บุคคลควรยึดถือสัจจะและความจริงใจอย่างมั่นคง โดยไม่จำเป็นต้องไปอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งอื่น ๆ เพื่อเป็นหลักประกันคำพูดของตนเอง คนที่มีจิตใจมั่นคงในคำสอนของศาสนาย่อมไม่กล่าวคำเท็จ และมีความเชื่อมั่นในตนเองทำทุกอย่างด้วยความซื่อสัตย์

2.5 การตอบแทน

คำสอนนี้ได้แสดงให้เห็นว่าพระเยซูไม่ต้องการให้บุคคลทั้งหลายมีจิตใจอาฆาตแค้นต่อกัน คำสอนในตอนนี้นี้ทำให้นึกถึงการละอวดตาในพุทธศาสนา トラバドที่คนเรายังมีความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนของตนอยู่ที่ไม่สามารถที่จะทำอะไรเพื่อผู้อื่นและพระเจ้าได้

2.6 การรักศัตรู

คำสอนนี้สะท้อนให้เห็นถึงหลักแห่งความเมตตา กรุณาต่อสัตว์โลกทั้งหลาย แม้แต่ศัตรูผู้ที่คิดร้าย บุคคลนั้นได้ชื่อว่ามนุษย์ที่สมบูรณ์เพราะสามารถด้านทานกิเลสในจิตใจได้

2.7 การทำทาน

คำสอนนี้ได้แสดงให้เห็นว่า พระเยซูต้องการให้บุคคลทำจิตนเคยชินเป็นนิสัยมากกว่าที่จะทำบุญเพื่อหวังบำเหน็จรางวัล เพราะความดีที่แท้จริงคือการเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ

2.8 การอธิษฐาน

คำสอนนี้แสดงให้เห็นว่าการสวดมนต์อธิษฐานด้วยความเคารพอย่างแท้จริงนั้น ต้องไม่อวดตัวว่าเป็นผู้เคร่งศาสนาและเป็นผู้มีศีลมีสัจย์ ผู้ปฏิบัติต่อศาสนาด้วยความเคารพอย่างจริงจัง

2.9 การถืออดอาหาร

คำสอนนี้ สะท้อนให้บุคคลปฏิบัติทางศาสนาด้วยความเชื่อมั่น การถืออดอาหารเป็นการปฏิบัติทางศาสนาที่ทุกคนควรเต็มใจทำ แต่ไม่ใช่จำใจทำ เพราะนั่นไม่ใช่ความดีที่แท้จริง

2.10 ทรัพย์สมบัติในสวรรค์

คำสอนนี้ ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการทำจิตใจให้หมดความยึดถือในทรัพย์สมบัติ ภายนอกกาย แต่ความดียิ่งทำมากเท่าใดสวรรค์ย่อมเป็นที่ไปสำหรับบุคคลนั้น

2.11 ประทีปของร่างกาย

คำสอนนี้ทำให้เราคิดได้ว่าความสว่างในจิตใจนั้นเกิดจากมุมมองอันถูกต้อง ถ้าดวงตาสามารถหยั่งเห็นสัจธรรมของชีวิตได้ การดำเนินชีวิตย่อมเป็นไปตามปกติ

2.12 พระเจ้าและเงินทอง

คำสอนนี้สะท้อนแนวคิดที่ว่า คนเราไม่สามารถยึดถือเงินตราหรือพระเจ้าเป็นที่พึ่งอาศัย โดยพร้อมกันทั้งสองอย่าง แต่จะต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความรักและสัจย์ซื่ออย่างหมดหัวใจ และจะต้องหมั่นประมาทอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะนายทั้งสองนี้เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

2.13 ความกระวนกระวาย

คำสอนนี้ทำให้เห็นว่า มนุษย์รักและศรัทธาในพระเจ้ายิ่งกว่าจะวางใจเชื่อพระองค์ ให้คำนึงถึงแต่ปัจจุบันเท่านั้น และทำดีให้ถึงที่สุดของความดีนั้น

2.14 การกล่าวโทษผู้อื่น

คำสอนนี้ทำให้เกิดความคิดที่ว่า "บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผล อย่างนั้น" เรากล่าวโทษผู้อื่นอย่างไร และเราก็จะถูกกล่าวโทษเช่นนั้นบ้าง คนส่วนมากไม่ใคร่มอง ตนเอง แต่มักเพ่งโทษของผู้อื่น จึงมองไม่เห็นความชั่วของตนทำให้เป็นผู้ที่โลกทัศน์มืดมัวและปัญญามืดบอด

2.15 การขอ การหา และการเคาะ

คำสอนนี้ได้แสดงให้เห็นว่าพระเจ้า ย่อมมีน้ำพระทัยเมตตาแก่ผู้ทุกข์ยากที่ร้องขอความช่วยเหลือ พระเจ้าย่อมไม่ทอดทิ้ง พระองค์คือต่อพวกเขาอย่างไร พวกเขาก็ควรที่จะดำเนินตามรอยพระองค์ด้วยการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นปฏิบัติเช่นนั้นต่อพวกเขา

2.16 ประตูกัศับแคบ

คำสอนนี้เป็นการเตือนสติบุคคลให้ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาทคนส่วนมากชอบความง่าย ความสะดวกสบาย จึงพลาดต่อการทำผิดทำชั่ว จิตที่ชอบความสะดวกสบายจึงมีคนน้อยมากที่จะยอมประพฤติปฏิบัติความดีงามและยอมด้านกระแสความต้องการของโลก คนส่วนมากเลือกประตูกว้างซึ่งเป็นทางที่สะดวกกว่าประตูที่คับแคบเช่นเดียวกับคนส่วนมากเลือกที่จะทำชั่วมากกว่าที่จะทำความดีเพราะการทำดีนั้นยากลำบาก ต้องใช้ความอดทนและความพยายามอย่างสูง

2.17 การรู้จักตนไม่ด้วยผลของมัน

คำสอนนี้เป็นการเตือนใจบุคคลให้รู้จักเฟ้นหาบุคคลที่ควรบูชา ไม่ศรัทธาเพียงเพราะเห็นว่ามีทำที่นำเลื่อมใส แต่ให้ดูผลงานของบุคคลที่บอกถึงคุณค่าที่แท้จริงของเขา

2.18 การไม่รู้จักพระเจ้า

คำสอนนี้ได้แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่เอ่ยเรียกพระเจ้าย่อยครั้ง ไม่ได้หมายความว่า จะได้สิทธิอยู่ในอาณาจักรสวรรค์ เพราะปากที่คอยพร่ำถึงอยู่เสมอแต่ไม่เคยปฏิบัติตามคำสอนของพระเจ้ก็ไม่ได้ชื่อว่าเป็นคนดีที่แท้จริง และเป็นคนที่พระเจ้าไม่เคยรู้จัก

2.19 รากฐานสองชนิด

คำสอนนี้เป็นตอนสุดท้ายที่ย้ำเตือนให้บุคคลทั้งหลาย นำคำสอนที่กล่าวมาทั้งหมดตั้งแต่ต้นไปปฏิบัติซึ่งจะเกิดผลดีแก่เขาทั้งโลกนี้และโลกหน้า อีกทั้งเป็นการเตือนสติบุคคลให้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท (คลังปัญญาไท, 2555)

ศาสนาอิสลาม

1. หลักความเชื่อ

ศาสนาอิสลามมีหลักความเชื่อที่สำคัญ 6 ประการ ที่ชาวมุสลิมจำเป็นต้องมี (กรมการศาสนา, 2554: 52-60) ดังนี้

1.1 การเชื่อในอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะด้าอาลา)

พระองค์คือพระผู้เป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น มุสลิมทุกคนต้องยึดมั่นในพระองค์อย่างแน่นแฟ้น ไม่สงสัยหรือลังเล พระองค์ทรงไว้ซึ่งคุณลักษณะอันสมบูรณ์ที่สุด มุสลิมยึดมั่นว่าพระองค์ทรงบันดาลทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาเองโดยลำพังอำนาจของสิ่งนั้น แท้จริงแล้วพระองค์ทรงไว้ซึ่งเดชานุภาพ ทรงไว้ซึ่งอำนาจอันสูงสุด ทรงเอกสิทธิ์ในการปกครอง

และการบริหาร ทรงเป็นที่พึ่งของทุกสิ่งสรรพ ทรงกำหนดการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสัตว์รวมทั้งสรรพสิ่งทั้งมวล

พระองค์ทรงสัพพัญญู ทรงพระปรีชา ทรงปกาศิต ทรงสถิตอยู่อย่างนิรันดร์ ทรงดำรงโดยพระองค์เองไม่อาศัยปัจจัยอื่น ทรงแตกต่างไปจากทุก ๆ สิ่ง พระองค์ทรงไร้ตัวตน พระองค์ไม่ให้กำเนิด พระองค์มิถูกกำเนิด พระองค์มิใช่สสารวัตถุ มิใช่พลังงาน มิใช่นามธรรม มิใช่รูปธรรม พระองค์ทรงมีอยู่อย่างแน่นอน ทรงพ้นไปจากญาณวิสัยของมนุษย์ที่จะพึงสัมผัส สื่อสัมผัสที่มนุษย์มีอยู่นั้น ไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะสัมผัสพระองค์ พระองค์ทรงมองเห็นทุก ๆ สิ่งแต่ไม่มีใครสามารถมองเห็นพระองค์

1.2 การเชื่อในมะลาอิกะฮ์

มุสลิมเชื่อว่าพระองค์อัลลอฮ์ทรงบันดาลมะลาอิกะฮ์ขึ้นมาซึ่งเป็นข้าทาสของพระองค์ รับบัญชาจากพระองค์ และปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์อย่างมั่นคงที่สุด มะลาอิกะฮ์เป็นเทพอันไร้ตัวตน ไม่มีเพศ ไม่กิน ไม่นอน ไม่มีคู่ครอง ไม่มีบุตร สามารถจำแลงร่างได้ทุกอย่าง เป็นอีกโลกหนึ่งอันแตกต่างไปจากมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นในสภาพเดิมของเขาได้ นอกจากจะแปลงร่างเป็นคนหรืออย่างอื่น

1.3 ศรัทธาในคัมภีร์

มุสลิมต้องศรัทธาว่า พระผู้เป็นเจ้าทรงประทานคัมภีร์อันเป็นโอองการของพระองค์แก่บรรดามนุษยชาติผ่านศาสนทูตในแต่ละยุคแต่ละสมัยเพราะโอองการของพระองค์เป็นบทบัญญัติที่มนุษย์จะต้องนำมาปฏิบัติเป็นธรรมนุญสูงสุดที่ใครจะฝ่าฝืนไม่ได้ จำนวนคัมภีร์ที่พระองค์ทรงพระราชทานมานั้น เท่าที่นักวิชาการระบุไว้มีจำนวน ๑๐๔ เล่ม ในจำนวนนั้นที่มีชื่อเรียกและมีสาระแห่งบทบัญญัติโดยครบสมบูรณ์ โดยมีคัมภีร์อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ฉบับสุดท้ายที่พระผู้เป็นเจ้าทรงประทานจึงเป็นคัมภีร์ที่สมบูรณ์ทั้งเนื้อหาสาระและรูปแบบการใช้ภาษา

1.4 ศรัทธาต่อศาสนทูตหรือศาสดา

ศาสนทูตผู้ประกาศอิสลาม เรียกว่า “รอซูล” หรือเป็นศาสนทูตที่ไม่ได้ประกาศก็จะเรียกว่า “นบี” แต่การให้ความหมายเช่นนี้ไม่ได้เข้มงวดนัก ส่วนใหญ่จึงใช้ถ้อยคำทั้งสองนี้หมายความว่าผู้เป็นศาสนทูตที่ทำการประกาศอิสลาม

1.5 ศรัทธาในวันสิ้นโลก

มุสลิมต้องศรัทธาว่า โลกนี้พระผู้เป็นเจ้าได้สร้างขึ้นเป็นการชั่วคราว สำหรับเป็นแดนที่มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตส่วนหนึ่ง เพื่อสู่โลกอันจีรังและโลกนิรันดร์ต่อไป ดังนั้นโลกที่เราอาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงต้องมีวาระดับสลาย ไม่วันใดก็วันหนึ่ง ไม่มีใครสามารถตอบได้ว่าวันดับสลายของโลกหรือวันสิ้นโลกนี้จะเกิดขึ้นเมื่อใด

1.6 ศรัทธาในกฎแห่งสภาวะการณ์

สภาวะการณ์ทั้งหลายถูกกำหนดมาเป็นกฎอย่างตายตัวและแน่นอน ซึ่งต้องดำเนินไปตามที่กำหนดนั้น เช่น แดดเผา ใอน้ำขึ้นไปรวมตัวกันอยู่บนอากาศ เป็นก้อนเมฆ เมื่อลมพัดก็กระจายตกลงมาเป็นฝน ฝนตกลงมาบนพื้นดิน ทำให้อุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้และพืชพรรณชนิดงอกงามขึ้นมา มนุษย์และสัตว์ได้รับประโยชน์จากพืชพันธุ์เหล่านั้น เป็นกฎกำหนดสภาวะซึ่งพระผู้เป็นเจ้าทรงกำหนดไว้ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน ถูกกำหนดไว้อย่างเป็นระบบที่แน่นอน ไม่มีใครสามารถฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้ ทุกคนจะต้องดำเนินไปตามกฎสภาวะการณ์จากมนุษย์คนแรกจนถึงคนสุดท้าย การประสพภัยแห่งชีวิตและความเดือดร้อน จึงเป็นเพียงข้อทดสอบของพระผู้เป็นเจ้า เพื่อหลอมชีวิตของมนุษย์ให้มีความเข้มแข็งสามารถต่อสู้กับภัยอันตรายนานัปการได้อย่างมั่นคง สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นสิ่งดีงามสำหรับมนุษย์ มุสลิมถือว่าเป็นข้อกำหนดของพระเจ้า ซึ่งจะต้องยินดีในสภาพดังกล่าวอย่างจริงใจ

2. หลักปฏิบัติ

ความดีที่มุสลิมต้องประพฤติอยู่เสมอ อันได้แก่หน้าที่และมารยาทที่ต้องแสดงออก และคุณสมบัติที่ดีทางจิตใจ เช่น ตัวอย่าง (กรมการศาสนา, 2545: 65-68) ดังนี้

2.1 หน้าที่ของบุคคลต่อพระเจ้า

ชาวมุสลิมต้องระลึกอยู่เสมอว่าตัวเองอยู่ต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้า พระองค์ทรงมองเห็นอยู่ตลอดเวลา จึงต้องทำแต่ความดี มีมารยาท และละเว้นการกระทำที่ผิดต่อบทบัญญัติของพระองค์

2.2 หน้าที่ของผู้รู้

ครูและผู้รู้โดยทั่วไปจะต้องสำนึกอยู่เสมอว่าความรู้ที่ตนได้มานั้นเป็นไปโดยความเมตตาของพระผู้เป็นเจ้า พระองค์ทรงประทานให้ ดังนั้นจึงต้องเผยแพร่ต่อให้ผู้อื่นได้รับความรู้นั้นโดยไม่มุ่งหวังอามิสสินจ้างใด ๆ ทั้งสิ้น และแนะนำความรู้ไปสร้างสมอานาจบารมี หรือนำความรู้ไปแข่งขันกับใคร หรือทับถมผู้อื่น ๆ หรือหาประโยชน์อันมิชอบ

2.3 หน้าที่ของผู้ไม่รู้

ผู้ไม่รู้จะต้องศึกษาเพื่อจะได้มีความรู้ ความรู้มิได้จำกัดแต่เฉพาะความรู้ทางด้านสามัญหรือศาสนาใดด้านหนึ่ง มุสลิมจะต้องเรียนรู้ทั้งสองด้าน จนสามารถนำความรู้ความสามารถไปประพฤติทางด้านศาสนาอย่างดี และนำความรู้สามัญหรือวิชาชีพไปประกอบสัมมาอาชีพต่อไป และผู้เรียนรู้ทุกคนจะต้องให้ความเคารพต่อผู้สอนมีความนอบน้อมถ่อมตน พุดจาสุภาพ อ่อนโยน และคอยอุปถัมภ์ผู้สอนของตนอยู่เสมอ

2.4 หน้าที่ของลูก

ลูกทุกคนมีหน้าที่ต้องระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ ต้องมีความกตัญญู กตเวทิตาคุณต่อท่านทั้งสอง ต้องคิดอุปการะท่านทั้งสอง ไม่ปล่อยให้ท่านต้องทนเดี๋ยวเดียว อยู่กับความเหงา และต้องปรนนิบัติท่านทั้งสองเป็นอย่างดีที่สุด

2.5 หน้าที่ของพ่อแม่

เมื่อพ่อแม่มีลูกก็ต้องเลี้ยงดูลูกอย่างดี ให้การดูแล ให้ความสุข ให้การศึกษา คอยอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี มีมารยาท ไม่ปล่อยปละละเลยต่อลูกจนขาดความอบอุ่นทางจิตใจ เติลิดออกไปหาความสนุกสนานนอกครอบครัว พ่อแม่ต้องสร้างสถาบันครอบครัวให้เป็นความหวังของลูก เป็นสวรรค์ของลูก อย่าทำให้เป็นนรกสำหรับลูก

2.6 หน้าที่ของเพื่อน

คนทุกคนมีเพื่อน ไม่ว่าเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมโรงเรียน เพื่อนร่วมหมู่บ้าน ตลอดจนเพื่อนร่วมโลก ทุกคนต้องหวังดีต่อกัน มีความประพฤติดีต่อกัน ไม่ดูถูก ไม่เกลียด ไม่อาฆาตเคັน ไม่ทำร้ายหรือทำลายใคร ต่างคิดที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2.7 หน้าที่ของสามี

ทั้งสามี-ภรรยา จะต้องทำหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกันกล่าวคือ สามีต้องรับผิดชอบในด้านการปกครองครอบครัวและการหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว และสามีจะต้องเป็นที่พึ่งของครอบครัว มีความประพฤติที่ดีงามต่อคนในครอบครัว เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่คนในครอบครัว โดยสม่ำเสมอ ไม่ทิ้งครอบครัวออกไปหาความสุขนอกบ้าน และต้องรักเตือนและสอนภริยาและคนในครอบครัว

2.8 หน้าที่ของภริยา

ภริยามีหน้าที่ช่วยเหลือสามีในด้านต่าง ๆ คอยสอดส่องดูแลเป็นกำลังใจให้สามี ให้ความสุขแก่สามี และต้องต้อนรับแขกของสามีด้วยมารยาท ด้วยอัธยาศัยไมตรี ด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส และด้วยความจริงใจ ไม่นินทาสามีลับหลัง ไม่บ่นหรือก้าวร้าวสามี หากสามีทำผิดก็เตือนด้วยความหวังดีและครองสติไม่โมโห ให้เกียรติสามี และอยู่ในโอวาทของสามี

2.9 หน้าที่ของผู้นำ

ผู้นำทางสังคมในตำแหน่งต่าง ๆ ที่ถูกแต่งตั้งหรือเลือกตั้งก็ตาม จะต้องปฏิบัติตนต่อผู้ตามด้วยความเมตตา และด้วยความนอบน้อม ไม่ถือตัว พุดจาสุภาพอ่อนโยน เมื่อจะใช้อำนาจก็ใช้ด้วยความยุติธรรม มีความกล้าหาญ และกล้าตัดสินใจ ไม่ลังเล ไม่อ่อนแอ ไม่ขลาดกลัว ต้องประพฤติดี พร้อมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับประชาชน ต้องเสียสละทุกสิ่งเพื่อประชาชน

2.10 หน้าที่ของประชาชน

ประชาชนในฐานะผู้ตามจะต้องเคารพผู้นำ กฎต่าง ๆ ที่ออกมาโดยชอบธรรม ประชาชนต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัดผู้ตามจะคิดกระด้างกระเดื่องไม่ได้ แต่ก็กล้าหาญที่จะเตือนผู้นำ เมื่อผู้นำทำผิดหรือออกกฎหมายโดยไม่ชอบธรรม ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ดี รักษา และปกป้องเกียรติยศของผู้นำที่มีคุณธรรม ไม่ละเมิดต่อสิทธิของผู้นำและสิทธิของประชาชนด้วยกัน

2.11 สิ่งที่ต้องละเว้น

สิ่งที่มุสลิมต้องละเว้นมีอยู่มากมาย ล้วนเป็นข้อห้ามที่อิสลามได้บัญญัติไว้ พอสรุปได้ดังต่อไปนี้เกี่ยวกับคุณลักษณะด้านร้ายทางจิตใจ ซึ่งเมื่อใครมี หัวใจของเขาจะมีดบาด เช่น ความโกรธ ความอิจฉาริษยา ความเกลียดชัง ความตระหนี่ ความหลง ความโลภ ความขโมย ความลำพอง ความโอ้อวด เป็นต้น

เกี่ยวกับความประพฤติดุชร้าย เช่น ความฟุ่มเฟือยในการบริโภค การดูถูกคนอื่น การรังแกผู้อื่น การฉ้อโกง การนิทา ใส่ร้าย ส่อเสียด การลักขโมย การปล้น การฉกชิงวิ่งราว การล่วงประเวณี การลักเพศ การเลียนแบบหญิงหรือชาย ช่องเสพกับสัตว์ การพนัน การประกอบอาชีพทุจริต การดื่มสุราและของมึนเมา การกินดอกเบี้ย การบริโภคสุกรสุนัข โลหิตสัตว์ตายเอง สิ่งเช่นไฉน สัตว์ที่มุสลิมมิได้เชือด

เกี่ยวกับคุณลักษณะและความประพฤติดุชร้ายที่มีผลต่อการศรัทธาซึ่งข้อห้ามเหล่านี้มีผลทำให้ผู้ประพฤติดุชร้ายหรือมีอยู่ต้องสิ้นสภาพอิสลามทันที เช่น การนับถือสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์เป็นพระเจ้า การกราบสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ กระทำการอันเป็นการเหยียดหยามต่อพระเจ้า ต่อมะลาอิกะฮ์ ต่อศาสนทูต ต่อคัมภีร์ ต่อบทบัญญัติทางศาสนา ประวิงการเข้าอิสลามของผู้อื่น ใช้คำพูดกล่าวหามุสลิมว่ามีไม่มุสลิม การเชื่อถือโชค เครื่องรางยันต์ ของขลัง เวทมนต์คาถา ปฏิบัติพิธีกรรมศาสนาอื่น ใช้คำพูดแสดงไม่เห็นความสำคัญในการปฏิบัติศาสนกิจ ใช้คำพูดหรือคิดเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติของศาสนา ปฏิเสธอัลกุรอาน สงสัยหรือปฏิเสธหลักศรัทธา เป็นต้น

บทสรุป

ศาสนาคือความเชื่อสูงสุดและหลักปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามความเชื่อนั้น ๆ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ศาสนาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการขัดเกลาจิตใจมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตที่งดงาม ความดีงามของชีวิตนี้ย่อมหมายรวมถึงศาสนิกชนของศาสนาอื่น สัตว์ และพืชด้วย

เพราะเหตุนี้ การสร้างและรักษาสันติภาพจึงสามารถนำศาสนามาเป็นเครื่องมือประการหนึ่งได้ โดยในเบื้องต้นศาสนิกชนในศาสนานั้น ๆ จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา

ของตนอย่างจริงใจและบริสุทธิ์ใจ และจำเป็นต้องเคารพในการปฏิบัติและความเชื่อที่แตกต่างจากศาสนาของตนด้วย เพราะหาไม่แล้วศาสนาซึ่งควรเป็นเครื่องมือในการสร้างและรักษาสันติภาพ กลับจะกลายเป็นต้นเหตุแห่งความขัดแย้งและความรุนแรงจนกระทั่งสงครามศาสนาได้

แบบฝึกหัด

1. จงอธิบายความต่างกันของคำว่าศาสนา และ คำว่า religion
2. จงอธิบายถึงความหมายและความสำคัญของศาสนา
3. จงแสดงลำดับของพัฒนาการของศาสนาทั้งปวง
4. จงแสดงหลักธรรมของพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสันติภาพ
5. จงแสดงหลักธรรมของศาสนาคริสต์ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสันติภาพ
6. จงแสดงหลักธรรมของศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสันติภาพ
7. ศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม สามารถร่วมกันสร้างและรักษาสันติภาพได้อย่างไร
8. ยกตัวอย่างความขัดแย้งและความรุนแรงที่มีสาเหตุมาจากศาสนาและวิธีการแก้ไข
9. การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาตั้งแต่เกิดจนตายเป็นอย่างไร
10. จงอธิบายสภาพการณ์ของมนุษย์และสังคมที่ขาดศาสนา

